

Grupa Wyszehradzka (GV4)

Visegrad Group (GV4)

Aleksandra Górkiewicz-Malina (dyrektor OUP Kraków)

W artykule opisano cel istnienia GV4 oraz zakres współpracy i korzyści wynikające z członkostwa dla polskich urzędów probierczych.

The article describes the purpose of the GV4 and the scope of cooperation as well as the benefits of membership for the Polish Regional Assay Offices.

Grupa Wyszehradzka (GV4) to forum współpracy urzędów probierczych Republiki Czeskiej, Węgier, Słowacji i Polski, które są reprezentowane na posiedzeniach przez dyrektorów tych urzędów. Organizacja powstała ponad 20 lat temu, z inicjatywy ówczesnego dyrektora Urzędu Probierczego w Pradze, pana Jerzego Kutila. Początkowo spotkania członków GV4 odbywały się dwukrotnie w każdym roku kalendarzowym, co zaowocowało ścisłą współpracą i wymianą doświadczeń związanych z:

- ♦ analizą i porównaniem danych dotyczących rynku metali szlachetnych w poszczególnych krajach członkowskich, popartą prowadzeniem stosownych statystyk,
- ♦ metodologią badań, popartą uczestnictwem każdego członka Grupy w programach „LABTEST” i Round Robin, sprawdzających poprawność uzyskiwanych wyników przez laboratoria chemiczne wszystkich urzędów,
- ♦ wyposażeniem tych urzędów w specjalistyczną aparaturę,
- ♦ organizacją pracy w wydziałach technicznych i wydziałach nadzoru urzędów.

Współpraca nie polegała jedynie na dokonywaniu ustaleń w trakcie obrad Grupy, ale miała również wymiar praktyczny, bowiem występowała i nadal występuje wymiana pracowników urzędów (wyjazdy robocze), w celu zapoznania się ze specyfiką pracy w poszczególnych jednostkach oraz działaniem specjalistycznej aparatury. Wyjazdy wiązały się również z udziałem w tematycznych konferencjach, które najczęściej organizował Urząd Probierczy w Pradze, ale odbywały się także również w Warszawie i Buda-

peszcie. Z biegiem lat ograniczono częstotliwość regularnych posiedzeń GV4 do jednego spotkania w roku, organizowanego kolejno przez każdy urząd państwa członkowskiego. Posiedzenia w Polsce organizowane są na zmianę przez Okręgowy Urząd Probierczy w Krakowie i OUP w Warszawie.

Liczba urzędów probierczych w państwach GV4 uzależniona jest od specyfiki rynku metali szlachetnych w danym kraju oraz od jego obszaru. Zadaniem urzędów jest szeroko rozumiany nadzór nad rynkiem metali szlachetnych, tj. zarówno weryfikacja jakości stopów metali szlachetnych, jak też kontrola legalności obrotu, po to, aby chronić konsumenta. Na Węgrzech działa tylko jeden urząd probierczy – w Budapeszcie. Na Słowacji urząd wiodący mieści się w Bratysławie i posiada trzy oddziały. W Czechach, poza urzędem głównym w Pradze, działają trzy urzędy terenowe i pięć małych ekspozytur. W Polsce, kraju o największym obszarze wśród państw GV4, dwóm Okręgowym Urzędem Probierczym w Krakowie i w Warszawie podlegają po cztery wydziały zamiejscowe. Szczegółowe informacje o siedzibach urzędów probierczych w tych czterech krajach zamieszczono w tabeli nr 1.

Owocnej współpracy i wymianie informacji sprzyja fakt, że obowiązujące w krajach członkowskich GV4 przepisy z zakresu probiernictwa są zbliżone. W tabeli nr 2 przedstawiono informację o funkcjonujących systemach prawa probierczego, progach masy dla wyrobów zwolnionych z obowiązku badania i oznaczania cechami probierczymi, a także wykaz prób dla poszczególnych metali szlachetnych. Należy podkreślić, że na Węgrzech progi masy dotyczą jedynie zwolnienia z obowiązku ozna-

Tabela 1. Siedziby urzędów probierczych w krajach Grupy Wyszehradzkiej (GV4)

Kraj	Urzędy wiodące	Urzędy terenowe	Ekspozytury stałe
Węgry	Budapeszt	–	–
Słowacja	Bratysława (B)	Koszyce (K) Lewice (L) Trenczyn (T)	–
Czechy	Praga (P)	Brno (B) Ostrawa (O) Jablonec (J)	Czerwony Kościelec (K) Pilzno (Z) Karlove Vary (H) Tabor (R) Turnov (T)
Polska	Kraków (K)	Poznań (P) Wrocław (V) Chorzów (H) Częstochowa (Z)	
	Warszawa (W)	Gdańsk (G) Bydgoszcz (B) Łódź (Ł) Białystok (A)	

czania cechami probierczymi, a wszystkie wyroby wprowadzane do obrotu muszą być zgłoszone do badania, co gwarantuje, iż nawet wyroby nie oznaczone cechami probierczymi odpowiadają obowiązującym próbom. W pozostałych krajach wyroby o masie poniżej ustawowego progu są także zwolnione z obowiązku badania i w ogóle nie trafiają do urzędów probierczych, co sprawia, że przy wprowadzaniu ich do obrotu, za próbę stopu, z którego są wykonane, odpowiada podmiot umieszczający na nich swój znak imienny. W tabeli nr 2 nie uwzględniono prób dla palladu, ponieważ występują one jedynie w tabeli polskich cech probierczych.

Członkostwo krajów GV4 w Unii Europejskiej i zasady określone w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości dały podstawę do wzajemnego uznawania cech probierczych, z zastrzeżeniem, że muszą one być: umieszczane przez niezależny organ, zrozumiałe dla konsumenta, a oznaczenie dokonane w państwie producenta powinno być równoznaczne z oznaczeniem stosowanym w kraju,

Tabela 2. Aktualne próby metali szlachetnych, limity masy dla wyrobów zwolnionych z obowiązku badania i oznaczania cechami probierczymi w krajach GV4 oraz obowiązujące w nich systemy prawne

Metal szlachetny	Węgry	Czechy	Słowacja	Polska
Złoto (Au)	–	999	999	999 (od 2011 r.)
	–	986	986	–
	–	–	–	960
	916	–	–	–
	–	900	900	–
	750	750	750	750
	585	585	585	585
	–	–	–	500
	375	–	375 (od 2013 r.)	375
	–	–	–	333
Limit masy dla Au	1 g	0,5 g	0,5 g	1 g
Srebro (Ag)	–	999	999	999 (od 2011 r.)
	–	959	959	–
	925	925	925	925
	900	900	900	–
	–	–	–	875
	835	835	835	–
	–	–	–	830
800	800	800	800	
Limit masy dla Ag	2 g	3 g	2 g (od 2013 r.)	5 g
Płatyna (Pt)	–	999	999	999 (od 2011 r.)
	950	950	950	950
	–	900	900	–
	–	850	850	850 (od 2011 r.)
	–	800	800	–
Limit masy dla Pt	1 g	0,5 g	0,5 g	1 g
Obowiązujący system	obligatoryjny	obligatoryjny	obligatoryjny	obligatoryjny

na terytorium którego następuje obrót tymi wyrobami. Wszystkie urzędy Grupy Wyszehradzkiej wzajemnie honorują cechy probiercze jej członków.

Przez wiele lat na kolejnych posiedzeniach grupy dokonywano próby ujednoczenia wymagań w odniesieniu do wyrobów przeznaczonych do obrotu na wspólnym rynku. Ustalenia dotyczyły zarówno obowiązków wytwórców prowadzących obrót na terenie UE, jak też procedur stosowanych w urzędach probierczych i oznaczeń na wyrobach. Pomimo przyjmowanych ustaleń, rynek wyrobów z metali szlachetnych w każdym kraju członkowskim ma swoją specyfikę, w związku z czym nadal występują różnice i bariery, wynikające z różnych interpretacji lokalnych i europejskich zasad prawnych. Polska najbardziej liberalnie podchodzi do problemu honorowania cech probierczych krajów członkowskich UE uznając, bez dodatkowych warunków, wszystkie cechy. Natomiast w Czechach tworzone są liczne bariery, polegające na odmowie honorowania holenderskich i brytyjskich cech probierczych, ze względu na fakt umieszczania ich poza terytoriami tych krajów, w punktach probierczych działających na terenie Chin, Niemiec lub Włoch. Z kolei Słowacja ogranicza lokalnym wytwórcom możliwości korzystania z usług urzędów probierczych innych krajów, zmuszając ich do badania i oznaczania wyrobów cechami probierczymi na terenie własnego państwa. Dotyczy to zarówno przedmiotów produkcji krajowej, jak również importowanych, sprzedawanych na obszarze krajów GV4. Uzasadnieniem dla tych działań jest znaczący spadek liczby wyrobów zgłaszanych do krajowych urzędów, którego główną przyczyną, poza recesją gospodarczą, jest mała liczba lokalnych producentów oraz wprowadzenie wysokich opłat za badanie i oznaczanie wyrobów, co nastąpiło po wprowadzeniu na Słowacji waluty euro. Ograniczenia swobody wytwórców w zakresie wyboru urzędu probierczego są krytycznie przyjmowane przez pozostałych członków grupy. Na Węgrzech obowiązuje zaostżona kontrola wyrobów importowanych, dokonywana we współpracy z urzędami celnymi, już na etapie zgłaszania tych przedmiotów w urzędzie probierczym.

Porównując cenniki opłat probierczych w krajach GV4, najniższe ceny obowiązują w Polsce, gdzie opłaty pobierane są od grama badanego przedmiotu, łącznie z oznaczaniem go cechami probierczymi, a dodatkowa opłata (od sztuki) dotyczy jedynie ozna-

czania laserowego. W pozostałych krajach GV4, oprócz opłaty od masy badanego wyrobu, pobierana jest dodatkowa opłata za umieszczenie cech probierczych od każdej sztuki, niezależnie od metody oznaczania. Ponadto, obowiązujące w RP progi masy dla wyrobów zwolnionych z obowiązku badania i oznaczania są wyższe niż w pozostałych krajach GV4, co dodatkowo eliminuje trudności przy wprowadzaniu wyrobów na polski rynek. Polscy wytwórcy natomiast, chcąc wprowadzić swoje wyroby do obrotu na pozostałe rynki krajów GV4, muszą przestrzegać obowiązujących tam, niższych niż u nas, limitów.

Lata 2009–2013 to okres spowolnienia gospodarczego, które bardzo wyraźnie dotknęło branżę jubilerską w każdym z krajów GV4 i sprawiło, że uzyskiwane tam dochody za wykonywane czynności probiercze były zdecydowanie niższe niż koszty funkcjonowania urzędów. W efekcie znacznie zmniejszyły się wydatki na zakupy specjalistycznej aparatury oraz na zapewnienie bieżącego funkcjonowania urzędów probierczych. W najmniej korzystnej sytuacji znajdują się polskie urzędy, gdyż na dużym obszarze kraju (nieporównywalnie większym niż terytoria poszczególnych państw GV4), jest ich dziesięć, a konieczne jest utrzymywanie wszędzie jednakowego poziomu technicznego i ujednoczonych standardów obsługi klienta. Wszystkie jednostki muszą też być wyposażone w porównywalną aparaturę, dzięki której zrealizowane zostaną zadania ustawowe.

Przedstawiona w tabeli nr 3 statystyka pokazuje zatrzymanie w 2013 r. okresu spowolnienia gospodarczego i wzrost liczby wyrobów zgłaszanych do urzędów krajów GV4. Przedstawiciele państw członkowskich grupy mają zatem nadzieję, że sytuacja ta będzie się nadal utrzymywała.

Na posiedzeniach GV4 często poruszano problem nie honorowania przez niektóre państwa UE cech probierczych naszych krajów, z argumentacją, że w wizerunkach cech probierczych brak jest liczbowego oznaczenia próby (w Polsce dotyczy to jedynie prób dla złota). Alternatywą dla tego typu bariery jest możliwość umieszczania przez wszystkie urzędy GV4 na badanych wyrobach cech Konwencji o kontroli i cechowaniu wyrobów z metali szlachetnych (tzw. Konwencji Wiedeńskiej), do której należą wszystkie kraje grupy. Najdłużej, bowiem od 1994 r., należy do niej Republika Czeska, która „przetarła szlak” pozostałym krajom GV4. Kolejno uzyskiwały

Tabela 3. Suma liczby sztuk i masy wyrobów ze złota i srebra w latach 2008–2014 w krajach GV4

Rok	Polska		Czechy		Słowacja		Węgry	
	sztuki	masa (g)	sztuki	masa (g)	sztuki	masa (g)	sztuki	masa (g)
2008	10 507 760	76 927 031	3 948 000	20 687 000	1 443 341	8 251 000	2 639 265	13 959 785
2009	8 281 424	60 929 814	2 878 000	14 675 000	1 159 781	7 486 000	1 826 917	8 968 423
2010	7 208 603	51 170 323	2 309 000	11 826 000	827 965	4 265 000	1 613 734	7 735 220
2011	5 070 132	31 603 465	1 858 000	9 365 000	640 977	2 840 197	1 492 476	6 740 084
2012	4 400 536	24 786 469	1 579 000	8 052 000	522 901	2 262 000	1 194 021	4 757 126
2013	4 293 023	25 518 494	1 524 000	7 626 000	561 276	2 162 000	1 142 802	4 349 173
2014	4 847 498	27 909 639	1 825 000	9 118 000	568 184	2 157 000	1 445 084	5 345 822
spadek/wzrost (2014 do 2013)	+13,0 %	+10,0 %	+20,0 %	+20,0 %	+2,0 %	-0,5 %	+27,0 %	+23,0 %

one status członkowski: Polska w 2005 r., Węgry w 2006 r. i Słowacja w 2007 r. Zaznaczyć należy, że w Polsce i na Słowacji do umieszczania cech konwencyjnych upoważnione są wszystkie urzędy probiercze i ich oddziały, natomiast w Czechach jedynie Urząd w Pradze (podobnie jak na Węgrzech jedyny tamtejszy Urząd Probierczy – w Budapeszcie).

Przedstawiciele krajów GV4 obserwują zjawisko malejącego zainteresowania umieszczaniem cech konwencyjnych na zgłaszanych do badania wyrobach z metali szlachetnych. Potwierdzają to dane statystyczne zamieszczone w tabeli nr 4, dotyczące liczby wyrobów z metali szlachetnych oznaczonych cechami konwencyjnymi w urzędach probierczych GV4 w latach 2009 i 2014.

Małe zainteresowanie oznaczaniem wyrobów cechami konwencyjnymi spowodowane jest koniecznością umieszczenia na zbadanym wyrobie aż czterech oznaczeń tj.: znaku wytwórcy, oznaczenia liczbowego próby, cechy konwencyjnej i indywidualnego

znaku, identyfikującego urząd, w którym badany był wyrób. Szczególnie utrudnione, a wręcz niemożliwe, jest umieszczanie cech konwencyjnych na bardzo małych wyrobach, które trafiają do obrotu w krajach, w których nie wprowadzono progów masy, zwalnających z obowiązku badania i oznaczania cechami (takich limitów nie przewidują również przepisy Konwencji). Wzrostu zainteresowania cechami konwencyjnymi nie spowodował nawet fakt, że od II połowy 2011 r., w szczególnych, uzasadnionych technicznie przypadkach, można nie umieszczać czwartego znaku – informacji liczbowej o próbie. W praktyce umieszczaniem cech konwencyjnych w urzędach krajów GV4 są zainteresowani jedynie eksporterzy wyrobów do Irlandii, Portugalii, Wielkiej Brytanii czy Szwajcarii.

Na posiedzeniach GV4 szerzej i w aspekcie praktycznym omawiane są problemy poruszane równolegle na posiedzeniach Stałego Komitetu Konwencji i Międzynarodowego Stowarzyszenia Urzędów Probierczych (IAAO). Podstawowy problem stanowi obecnie sprawa odpowiedniego doboru metod badawczych. Należy podkreślić, że w chwili przystępowania krajów Grupy Wyszehradzkiej do Konwencji obowiązujące w krajach członkowskich standardy badań były znacznie wyższe niż obecnie, a przy tym rygorystycznie przestrzegane. Kraje GV4 były zobligowane do zaostrzenia wewnętrznych przepisów w zakresie badania i oznaczania wyrobów z metali szlachetnych, między innymi poprzez eliminację tolerancji ujemnej. Obecnie sytuacja uległa radykalnej zmianie: w większości państw należących

Tabela 4. Liczba wyrobów oznaczonych cechami konwencyjnymi w krajach GV4 w latach 2009–2014

Rok	Czechy	Polska	Słowacja	Węgry	Suma
2009	10 513	1 317	1	4 553	16 384
2010	10 888	4 171	69	2 436	17 564
2011	6 220	3 264	0	3 677	13 161
2012	7 023	4 402	0	6 796	18 221
2013	2 032	10 681	0	10 053	22 766
2014	1 559	6 042	0	11 105	18 706

do Konwencji – poza krajami grupy – powszechne jest ograniczanie liczby badań analitycznych i wydawanie decyzji o próbach wyrobów na podstawie badań przeprowadzonych metodą fluorescencji rentgenowskiej (XRF – analiza ilościowo-jakościowa), po uzyskaniu wewnętrznej akredytacji. Jest to metoda nieniszcząca, badająca powierzchnię stopu, z którego wykonany jest wyrób i z tych przyczyn wyniki uzyskiwane nawet przy zastosowaniu wysokiej klasy spektrometrów nie mogą być miarodajne dla ustalenia rzeczywistej próby stopu. We wszystkich urządzeniach probierczych krajów GV4 metoda fluorescencji rentgenowskiej jest traktowana jako pomocnicza, pozwalająca na uzyskanie dodatkowych informacji i potwierdzenie wyników otrzymanych przez badających metodą przybliżoną, na kamieniu probierczym. W związku z powyższym przedstawiciele państw Grupy, na forum Stałego Komitetu Konwencji oraz IAAO konsekwentnie prezentują negatywne stanowisko w sprawie rezygnacji z metod analitycznych, zgodnych z obowiązującymi normami ISO, na rzecz metody nieniszczącej.

Na każdym posiedzeniu Międzynarodowego Stowarzyszenia Urzędów Probierczych (IAAO) Przewodniczący Grupy Wyszehradzkiej, pan Martin Nowotny z Pragi, zdaje relację ze spraw poruszanych na posiedzeniach GV4 i przedstawia stanowisko grupy.

W ciągu ostatnich lat wyposażenie urzędów probierczych krajów GV4 nie uległo istotnej zmianie. Podstawowe urządzenia to: wagi o różnej skali dokładności, spektrometry fluorescencji rentgenowskiej, piece kupelacyjne, potencjometry, mikroskopy ze specjalistycznym oprogramowaniem do identyfikacji cech probierczych. Stopień eksploatacji poszczególnych urządzeń uzależniony jest od obciążenia danej jednostki. Najdroższa jest eksploatacja spektrometrów, w których wymiana detektora i lampy rentgenowskiej to koszt prawie połowy nowego urządzenia. Konieczność stosowania nieinwazyjnych metod oznaczania sprawiła, że coraz więcej urzędów kupuje urządzenia do laserowego oznaczania wyrobów. **Polska przewodzi w liczbie posiadanych laserów, bowiem od roku w urządzenia tego rodzaju wyposażone są wszystkie wydziały zamiejscowe OUP.** Dzięki posiadanemu doświadczeniu nasze jednostki udzielają konsultacji pozostałym urządzeniom GV4, w zakresie doboru parametrów urządzeń w chwili ich nabywania oraz późniejszej eksploatacji

(np. w sprawie mocy wiązki w zależności od składu stopu, a także sposobu usuwania zanieczyszczeń z wizerunków cech probierczych pozostałych po laserowym oznaczaniu).

We wszystkich krajach Grupy Wyszehradzkiej, oprócz nadzoru nad rynkiem metali szlachetnych, który polega na badaniu i oznaczaniu zgłaszanych wyrobów, wyspecjalizowane wydziały nadzoru urzędów probierczych przeprowadzają kontrole u podmiotów wytwarzających wyroby z metali szlachetnych lub prowadzących obrót tymi wyrobami. Skuteczność i efektywność kontroli probierczych uzależniona jest m.in. od obowiązujących w danym kraju przepisów. Porównując systemy prawne krajów GV4 można stwierdzić, że jedynie w Polsce występuje obowiązek zawiadomienia kontrolowanych podmiotów o planowanej kontroli, a także ograniczenie jej zakresu, polegające na tym, że oględzinom mogą być poddane jedynie wyroby wystawione do obrotu. Stwarza to sytuację, w której wytwórcy lub sprzedawcy są przygotowani na kontrolę i wystawiają do sprzedaży jedynie wyroby prawidłowo oznaczone. Również system sankcji w Polsce jest znacznie mniej represyjny niż w pozostałych krajach GV4. Nie ma możliwości nałożenia za wykroczenia kar administracyjnych, a grzywny w postaci mandatów karnych wynoszą maksymalnie 500 zł za jedno wykroczenie. W pozostałych krajach GV4 kontrole są niezapowiedziane, a wysokość udzielanych kar i nakładanych mandatów może być nawet stukrotnie większa niż w RP. W Czechach, gdzie system kontroli probierczych jest najbardziej restrykcyjny, wprowadzono także możliwość dokonywania tzw. „zakupu kontrolowanego”, co bardzo ułatwia wychwycenie nieprawidłowości w obrocie. Działalność kontrolna urzędów w krajach GV4 obejmuje również e-sprzedaż w obszarze wyrobów z metali szlachetnych. Zagadnienie to było tematem dwóch konferencji organizowanych przez Urząd w Pradze, ostatnio w 2014 r. Wymiana doświadczeń w tym zakresie jest bardzo ważna, bowiem obrót internetowy dynamicznie się rozwija, a wraz z nim rośnie liczba nieprawidłowości. W Polsce urzędy probiercze opracowały i umieściły na swoich stronach internetowych informatory na ten temat, w celu ochrony konsumenta przed zakupem wyrobów, których sprzedaż odbywa się z naruszeniem prawa.

Podsumowując:

- ◆ Wieloletnia współpraca w ramach GV4 sprzyja wymianie doświadczeń dotyczących rozwoju technicznego urzędów i umożliwia praktyczne konsultacje w sprawie doboru wyposażenia. Należy przy tym podkreślić, że krajowe urzędy, które na początku funkcjonowania grupy były bardzo słabo wyposażone w specjalistyczną aparaturę, dziś mogą konkurować pod tym względem z pozostałymi.
- ◆ Członkostwo w Grupie Wyszehradzkiej daje możliwość dzielenia się doświadczeniami w zakresie stosowanych metod badawczych i interpretacji ich wyników. Od lat prowadzone są wymiennie praktyczne szkolenia pracowników.
- ◆ Dzięki dokonanim przed laty uzgodnieniom wszelkie ciekawe, nietypowe lub wątpliwe przypadki nowych technologii lub konstrukcji wyrobów są na bieżąco konsultowane pomiędzy urzędami GV4 za pośrednictwem poczty elektronicznej.
- ◆ Udział w posiedzeniach GV4 stwarza możliwość zapoznawania się ze specyfiką rynków metali szlachetnych w poszczególnych krajach i koniunkturą, jaka panuje tam w danym okresie.
- ◆ Coroczne posiedzenia GV4 pozwalają na podsumowanie działalności urzędów probierczych w każdym kraju członkowskim, za poprzedni rok kalendarzowy. Umożliwiają też wymianę informacji o ewentualnych zmianach prawnych i organizacyjnych oraz dokonanych inwestycjach, ułatwiają przygotowanie prognoz na kolejne lata.